

Spoštujmo človeka za vsako ceno

Teološka fakulteta v Ljubljani, s svojim oddelkom v Mariboru, je v tednu po veliki noči priredila za slovenske pastoralne delavce in njihove sodelavce tečaj, na katerem so predavatelji z različnih vidikov osvetlili temeljne človekove pravice. Pravna, teološka, oznanjevalna, antropološka in podobna spoznanja o človekovih pravicah so pojasnjevali izvedenci za različna področja znanosti in oznanjevalne prakse: Vera Lamut, Anton Stres, Danilo Türk, Drago Ocvirk, Stanko Ojnik, Janez Juhant, Janez Pogačnik in Alojz Snój. Predavanj so se udeleževali tudi slovenski škofje. Tečaj je odprl in vodil dekan fakultete prof. dr. Rafko Valenčič.

Človekove pravice so večstoletni sad evropske civilizacije, ki ga je v številnih bistvenih prvinah oblikovalo prav krščanstvo; to pa pri pripadnikih drugih civilizacij danes vzbuja pomisleke, ki univerzalnosti človekovih pravic ne morejo ovreči. Postale so danes bistveni sestavni del krščanskega družbenega nauka, saj so izrazito krščanska duhovna dediščina, utemeljena v Svetem pismu, nauku Cerkve; križan pri svojem družbenem in političnem ravnanju upošteva neogibno te pravice, hkrati pa posnema »Očeta, ki je v nebesih« — v njegovem odpuščanju in usmiljenju. Narava Cerkve je v službenju človeku, od Boga ustvarjenem in v Kristusu odrešenem. Varstva človekovih in kristjanovih pravic ne gre zoperstavljanju legitimni cerkveni oblasti, temveč ga razumemo v smislu preprečevanja zlorabe pri izvrševanju te oblasti. Cerkev, ustanova s svojimi zakonitostmi, se mora nenehno soočati sama s seboj, ali je njeno služenje človeku ustrezno blagovesti, ali se njeni križtjani včlanjujejo v družbeno angažirana gibanja, se zavzemajo za spoštovanje pravic vsakega človeka.

Ali Cerkev kot ustanova uresničuje človekove pravice, to je preizkusni kamen njenega evangeljskega nauka; današnja sprejema duha prvotnega krščanstva in demokratičnega pojmovanja Cerkve, pri tem pa se porajajo tudi pereča vprašanja.

Poglavito vsebino danes priznanih človekovih pravic in temeljnih svoboščin je v letu 1948 določila generalna skupščina Združenih narodov; natančneje je določena v več kot 60 mednarodnopravnih aktih, v svoje notranjepravne ureditve jih je sprejela velika večina držav. Žal v svoji

dalje na 2. strani ■

Predsednik Biasutti v deželnem svetu

»Zahteva po zaščiti Slovencev je upravičena, stvarna in aktualna«

V središču pozornosti deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine je v torek, 11. t.m., bila predvsem problematika slovenske narodne manjšine v Italiji. Predsednik deželne vlade Biasutti je odgovoril na številne interpelacije in vprašanja, ki so jih bili vložili svetovalci Brezigar, Budin, Bratina, Poli, Padovan ter nekateri svetovalci misovske stranke in Liste za Trst. Omenjeni svetovalci so s svojega zornega kota obravnavali predvsem vprašanje rabe slovenskega jezika in problem zaščite slovenske narodne manjšine. Lista za Trst in misovska stranka se protivita izdajanju dvojezičnih osebnih izkaznic v okoliških občinah na Tržaškem ter vlaganju slovenskih prošelj na razne državne urade. Takšne prošnje bi ti uradi morali po njihovem zavračati. Svetovalec Brezigar je v posebni interpelaciji omenil resolucijo evropskega sveta o manjšinskih jezikih v Evropi, medtem ko komunist Poli in drugi so obravnavali možnosti nadaljnega izboljšanja gospodarskega sodelovanja med Italijo in Jugoslavijo, zlasti v zvezi z zakonom za razvoj obmejnega območja, ki pa ga še ni odobrila senatna zbornica.

Predsednik deželne vlade Biasutti je najprej poudaril, da je zahteva slovenske manjšine po zaščiti upravičena, objektivna in aktualna. Opozoril je hkrati, da dežela

nima v tem pogledu pristojnosti, ker je za ureditev manjšinskih problemov pristojen državni parlament. Naglasil pa je, kako je večkrat od sposobnosti pravnega tolmačenja in od politične občutljivosti odvisno, ali se najdejo primerne oblike za ureditev spornih zadev. Glede vprašanja dvojezičnega napisa na praporu doberdobske občine je predsednik Biasutti dejal, da gre za vprašanje, ki sodi v izključno pristojnost predsedstva osrednje rimske vlade. Predsednik je ponovno poudaril, da je za področje manjšinske zaščite in odnosov med manjšino in večino potrebna zlasti pravna jasnost, iz česar spet izhaja nujnost, da se manjšina zakonsko zaščiti. Ta zaščita pa mora po mnenju predsednika deželne vlade biti uravnovešena in brez privilegijev za manjšino.

Biasutti je zatem omenil vprašanje zaščite italijanske narodne skupnosti v Istri in na Reki, pri čemer je dejal, da je dežela že nudila pomoč Tržaški ljudski univerzi, ki skrbi za razne pobude v korist Italijanov v Istri in na Reki. Omenil je tudi možnosti, ki jih nudi sporazum Gorja - Mikulič, pri čemer je opozoril na nekatere pobude v korist založniške hiše italijanske skupnosti na Reki EDIT in na ustanovitev takoimenovanega »Business Inovation Cen-

dalje na 3. strani ■

Za Gorbačova se odpira tretja narodnostna fronta

Število žrtev nedeljskega nastopa sovjetske vojske proti manifestantom v gruzinskem glavnem mestu Tbilisu je po uradnih podatkih naraslo na 18. Doslej znanim žrtvam so dodali 23-letno nosečo ženo, ki so jo vojaki pretepli, in 50-letno žensko, ki se je zadušila zaradi solzilnega plina. Uradno število ranjencev je 75. Gruzinski viri pa govorijo o večjem številu žrtev — do 50 — in o več sto ranjenih. V Tbilisu so uvedli policijsko uro od 23. ure do šestih zjutraj. Prvi dan se je prebivalstvo držalo te omejitve, tako da so se razšli demonstranti, ki so v bistvu demonstrirali štiri dni, in sicer proti zahtevi manjšine Abhazov po samostojnosti in za avtonomijo oziroma za neodvisnost Gruzije. V pone-

deljek, 10. t.m., je v Tbilisu bilo veliko žalovanje. Vodja domače pravoslavne Cerkve je obsodil nasilnost vojaškega nastopa. Sam je v soboto zvečer zaman prepričeval mlade, ki so gladovno stavkali pred vladno palačo, naj opustijo protest. Tujim časnikarjem in dopisnikom tujih tiskovnih agencij so v ponedeljek prepovedali vstop v Tbilis. Tam je bila tudi precej obsežna protestna stavka. Ohromljene so bile tovarne, trgovine, a tudi prevozi.

Notranje ministrstvo je v Moskvi izjavilo, da vojaški oddelki, ki so v nedeljo v prvih jutranjih urah razgnali manifestante pred vladno palačo v Tbilisu, niso uporabili orožja, vendar da so se jim uprli

dalje na 2. strani ■

RADIO TRST A

■ **NEDELJA**, 16. aprila, ob: 8.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.20 Koledarček; 8.30 Kmetijski tednik; 9.00 Sv. maša iz župnijske cerkve v Rojanu; 9.45 Pregled slovenskega tiska v Italiji; 10.15 Mladinski oder: »Miki« (Pavle Zidar - Marjana Prepeluh); 11.00 Nediški zvon; 11.45 Vera in naš čas; 12.00 Narodnostni trenutek Slovencev v Italiji; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Matija Čop: »Pisma slovenskega izobraženca«; 14.50 Šport in glasba ter prenosi z naših prireditvev; 19.00 Večerni radijski dnevnik.

■ **PONEDELJEK**, 17. aprila, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 7.40 Pravljičica; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 »Mal' položi dar domu na oltar«; 10.00 Poročila in pregled tiska; 12.00 Delovni profili; 12.40 Primorska poje; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 13.30 Gospodarska problematika; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Goriški razgledi; 15.00 Homer: »Odiseja.« Epska pesnitev; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Simfonični orkester RTV Ljubljana vodi Anton Nanut; 19.00 Večerni radijski dnevnik.

■ **TOREK**, 18. aprila, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 7.40 Pravljičica; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Poezija pred opero; 10.00 Poročila in pregled tiska; 12.00 Ko študent na rajžo gre; 12.40 Primorska poje; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 13.30 Od Milj do Devina; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 »Dedek, izmisli si pravljico«; 14.30 Iz Benečije; 15.00 Homer: »Odiseja.« Epska pesnitev; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 18.00 Janez Povše: »Gost v studiu«; 19.00 Večerni radijski dnevnik.

■ **SREDA**, 19. aprila, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 7.40 Pravljičica; 8.00 Poročila in deželna kronika; 10.00 Poročila in pregled tiska; 12.00 Moja šola radiestezijske in bioterapije; 12.40 Primorska poje; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 13.30 Na goriškem valu; 14.00 Poročila in deželna kronika; 15.00 Homer: »Odiseja.« Epska pesnitev; 15.15 Neopravičena ura; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 18.00 Kratke, izmišljene in druge zgodbe Bojana Štiha; 19.00 Večerni radijski dnevnik.

■ **ČETRTEK**, 20. aprila, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 7.40 Pravljičica; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Trst, mesto znanosti; 10.00 Poročila in pregled tiska; 12.00 Glasbeni portret Urbana Kodra; 12.40 Primorska poje; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 15.00 Homer: »Odiseja.« Epska pesnitev; 15.15 Domača delavnica; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 18.00 »In exilium« — dekan Viktor Kos piše župnijsko kroniko; 19.00 Večerni radijski dnevnik.

■ **PETEK**, 21. aprila, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 7.40 Pravljičica; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Iz zaprašene delavnice (Zorko Pelikan); 10.00 Poročila in pregled tiska; 12.00 Razvoj slovenskega povojnega pesništva; 12.40 Primorska poje; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 13.30 Od Milj do Devina; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Halo, kdo tam?; 15.00 Homer: »Odiseja.« Epska pesnitev; 15.15 Pogovori z Jožijem; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Slovenski solisti na piosči; 18.00 Kulturni dogodki; 19.00 Večerni radijski dnevnik.

■ **SOBOTA**, 22. aprila, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 7.20 Koledarček; 7.40 Pravljičica; 8.00 Poročila in deželna kronika; 10.00 Poročila in pregled tiska; 12.00 Poti, zanimivosti in lepote naše dežele; 12.40 Primorska poje; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 »Bom naredu stazice«; 15.00 Sobotni razmislek; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Pianistka Tamara Ražem; 18.00 »Zamislil sem si stvar za gledališče ali potovanje skozi čas«; 19.00 Večerni radijski dnevnik.

Vprašanje Kosova še v središču pozornosti

Na Kosovu so pred dnevi nekoliko omilili policijsko uro. Zdaj se začenja ob 22.30, in ne več ob 20. uri, konec prepovedi premikanja na prostem pa je še naprej ob 5. uri zjutraj. Oblasti so izjavile, da so se za to odločile, da bi laže opravljale naloge v zvezi s proizvodnjo in prometom, pa tudi z obnovitvijo pouka na šolah in na univerzi, do česar je prišlo te dni. Dejansko pa je gotovo vplivalo dejstvo, da muslimanska večina ni mogla opravljati večernih molitev v pravkar začetem postnem mesecu ramadana, saj ni smela v džamije in je obredne opravljala po domovih.

Sodne oblasti so sprejele zahtevo preiskovalcev in še za en mesec podaljšale pripor bivšega kosovskega partijskega voditelja Vllasija, ki je v zaporu zaradi zadnjih albanskih manifestacij proti novi srbski ustavi.

Kot so poročale Večernje novosti, je v Prizrenu skočil skozi okno in se ubil Albanec, ki so ga varnostni organi zasliševali v zvezi z manifestacijami na Kosovu.

O slovenskih rezervistih, ki so jih vpoklicali na nekakšne »vojaške vaje« na Kosovu, se je zvedelo le to, da so jih razdelili v razne, ločene enote.

Albanski izseljenci s Kosova so pred dnevi manifestirali za rojake v Jugoslaviji tako v Ženevi kot v Zahodnem Berlinu. Do večjega srečanja bi bilo moralo priti

te dni tudi v Bruslju, kamor je bil namenjen na praznovanje svoje 50-letnice albanski kralj v zdomstvu Leka Prvi, vendar mu belgijske oblasti — menda na pritisk iz tujine — niso pravočasno izdale vizuma.

Albanski zunanji minister Malilé je v Tirani poklical na razgovor jugoslovanskega veleposlanika in zavrnil obtožbe o vmešavanju v jugoslovanske notranje zadeve. Izjavil pa je, da jugoslovanska politika ne upošteva naukov zgodovine in sedanje stvarnosti.

—o—

EVTANAZIJA NA DUNAJU

Novica o množičnih primerih evtanazije v neki dunajski bolnišnici še vedno močno odmeva v vseh avstrijskih krogih in po svetu. Štiri bolničarke omenjene bolnišnice so z močnimi injekcijami insulina in drugih zdravil povzročile smrt več kot 40 pacientov. Do zdaj so aretirali 4 bolničarke, vendar preiskovalci ne izključujejo vpletenosti tudi drugih ljudi, ki bi dali aferi vse drugačno razsežnost. Za smrt 20 pacientov je baje odgovorna 30-letna bolničarka Waltrud Wagner. Afera je prišla na dan, ko je skupina zdravnikov prijavila pristojnim oblastem, da je nekemu bolniku bila vbrizgana smrtna doza insulina.

Za Gorbačova se odpira tretja...

■ nadaljevanje s 1. strani

skrajneži s kamenjem in železnimi drogi. Zaradi spopada naj bi nastal nepopisen preplah s silovitim prerivanjem in begom na vse strani, kar naj bi povzročilo smrtne žrtve. Gruzinski aktivisti, kolikor jih niso aretirali, pa o dogodkih poročajo vse drugače. Po njihovih besedah so posebni vojaški oddelki iznenada napadli manifestante, ki so mirno sedeli pred vladno palačo, in jih začeli divje pretepati. Nekaj gruzinskih policistov se je postavilo v bran demonstrantov, zato so jih ravno tako obdelali.

Prezidij vrhovnega sovjeta je v Moskvi že v soboto, 8. t.m., sprejel nov odlok proti demonstracijam in oporečništvu. Besedilo je tako splošno, da je uporabno proti vsakemu nasprotniku. Zaostrili so kazni

proti javnemu ustnemu ali pismenemu pozivanju k zrušenju sovjetske države ali sovjetskega ustroja, proti spodbujanju narodnostnih ali rasnih nasprotstev in proti žaljenju ali omalovaževanju državnih organov in predstavnikov. Najnižja zaporna kazen znaša tri leta.

Z neredi v Gruziji se je za Gorbačova odprla tretja narodnostna fronta po neredih v Armeniji in v Azerbajdžanu, kjer je tudi svojčas nastopila vojska, in po doslej mirnih manifestacijah v baltskih državah.

—o—

Zaradi uvedbe prispevka za zdravstvene usluge (t.i. ticket) so se vladi predsednika De Mite zamajala tla. Socialisti kritizirajo politiko predsednika vlade in hkrati očitajo Kršč. demokraciji sodelovanje s KPI v občinski upravi v Palermu.

Spoštujmo človeka za vsako ceno

■ nadaljevanje s 1. strani

praksi države niso vselej dosledne, zato večina držav sprejema od človekovih pravic tisto, kar je združljivo z ideologijo ali politiko, ki v državi prevladuje. Z ustavo SFRJ so zajamčene osebna človekova svoboda, enakost pred zakonom, svoboda vesti, svoboda govora, svoboda tiska, združevanja, zborovanja, javnega zbiranja, volilna pravica ... z novostjo uvajanje novih pravic (samoupravljanje), ne jamči pa ustrezne zasebne lastnine kot nedotakljive pravice, temveč družbeno lastnino proizvajalnih sredstev; svoboščine, pravice in dolž-

nosti jamčijo položaj človeka v družbi na sploh.

Dovolj je otipljivih znamenj kršenja temeljnih človekovih pravic in svoboščin — tudi v našem času in prostoru. Toliko bolj je potrebno, da imamo pravo vedenje o vsem, kar bistveno določa človeka kot svobodno bitje, v celoti njegovega telesa in duše, srca in vesti, razuma in volje. Odziv na tečaj pa le ni bil zadovoljiv ne v Ljubljani in ne v Mariboru!

ce

OLTAR IN DENAR

V nekem kraju vipavske dežele najeti delavci razkopavajo vinograd. Ob razbijanju trdega laporja misli kaj rade pohitijo k tistim drugačnim poklicem, ki si brez žuljev služijo kruh. Med krepkimi zamahi s krampom se plete razgovor. Koga obirajo ti kmečki dninarji? Tistega, ki je za njihovo ozko obzorje najbližje dosegljiv: krajevni dušni pastir in duhovniki nasploh. Seštevajo mu prejemke od vsake podarjene kokoške in od zaslužka pri pogrebih in porokah in mašnih štipendijah čez vso dolgo vrsto resničnih in neresničnih dohodkov tja do državnega prispevka in do osnovne plače v naturalijah pod različnimi imeni: béra, berúnja, zbirca, bérovnja, farjeva létina, »entrata« ... »Kdor služi pri oltarju, mu ne manjka denarja ...« so modrovali.

Lastnica vinograda, že ostarela vdova, prinese malico in sliši obračunsko razpravo. Med o-krepčilom delavci vprašajo: »Kaj pa Vaš mlajši sin, ki ste ga dali študirat, da se ne bo mučil z gruntom in bo imel boljši kos kruha, pojde za duhovnika, kajne?«

Kmečka žena pa odgovori: »Karkoli naj si izbere za študij po maturi — za profesorja, veterinarja, advokata, inženirja, zdravnika ... samo za duhovnika ga nočem videti.«

Dninarji so presenečeni. Saj je žena vendar globoko verna, njen rajnik mož je bil cerkveni ključar, družina spoštuje duhovnike.

Žena pa vztraja:

»Nobenemu poklicu, nobenemu stanu ljudje ne oponašajo dohodkov tako kot duhovniku, noben stan ali poklic ali delavec ni tako poniževan, da bi si moral osnovno plačo pobirati od hiše do hiše in potem nabrano blago prodajati, kakor je to usojeno duhovnikom.«

Ta zgodba je stara šestdeset let.

Mnenje, da »kjer so farji, tam so denarji«, je bilo do nedavna razširjeno po vsej srednji in južni Evropi. Morda je danes nekoliko manj, pač pa so močno razširjeni očitki pobiranja in nabiranja bogastva proti katoliški Cerkvi nasploh. Vendar je ogromno zmedenih pojmov, neumnosti, demagogije, namernega obrekovanja. Boli človeka, da je slovensko ljudstvo v Italiji padlo zelo pod vpliv italijanske površnosti tudi v tem pogledu.

Za vzdrževanje dušnih pastirjev, bogoslužnih prostorov, bogoslužja samega, cerkvenih ustanov in upravo cerkvenega imetja je v različnih deželah zelo različno poskrbljeno in marsikje tudi neurejeno. V Italiji je bilo doslej to področje precej zapleteno. Zdaj pa smo prišli do preloma, pa tudi do večjega reda in večje racionalno-

sti. Trenutno smo na prehodnem sistemu, s prihodnjim letom bo stekel čisto nov, definitiven statut.

V skladu z določili novega konkordata odselej naprej italijanska država ne bo dajala iz svoje blagajne nič več prispevkov za aktivne dušne pastirje (t.i. supplemento di congrua) ne za popraviljanje cerkvenih poslopij ne za zidanje novih cerkv in župnišč pri ustanavljanju novih župnij; pa tudi ne bo več izvajala nobene oblasti nad cerkvenim imetjem in bo pustila Cerkvi popolno svobodo upravljanja ter se bo omejila le na običajno pobiranje davkov od cerkvenih zemljišč in župnišč in od nekaterih dohodkov. Država bo tudi pustila Cerkvi vso svobodo, da med verniki nabira sredstva za kritje pastirskih, bogoslužnih, upravnih, vzdrževalnih stroškov, dovoljuje tudi državljanom, da poleg osebnih direktnih prispevkov za cerkvene potrebe odločijo še osem tisočink iz glavnega davka, ki je t.i. IRPEF, v iste cerkvene namene. Dajatve za Cerkev more davkoplačevalec odtegniti davčnemu vijaku.

V nedeljo, 23. aprila, bodo verniki po vsej Italiji seznanjeni s prižnic o novem položaju in bodo povabljeni, naj s prihodnjim letom začnejo iz lastnih žepov bolj sistematično kot doslej vzdrževati dušne pastirje, cerkovnike, organiste, bogoslužno in župniščno stavbo, škofijske urade

in podobne stvari, če hočejo imeti pastoralno in zakramentalno postrežbo.

Zbor vseh italijanskih škofov je pripravil preudarno pismo vsem vernikom italijanske republike. Imenujejo ga Pastoralni dokument o pri-spevanju za potrebe Cerkve. Prepustimo besedo dušnim pastirjem, da sprejmejo še to muko razlaganja in prepričevanja. Ker pa je laicistično časopisje v zadnjih treh letih že natislo o tem problemu precej netočnosti in nevarnost dizinformacije še traja, bo naš mali tisk malega ljudstva storil plemenito dobroto ne le pastirjem, ampak našim vernikom, če posveti nekaj vrstic novemu sistemu.

Ali zdaj zaradi skoposti državnega blagajnika grozijo vernikom večja bremena za vzdrževanje katoliške Cerkve v Italiji? To je odvisno od vernikov samih. Kdor je doslej podpiral Cerkev z veliko in malo začetnico, naj se potru-di prepričati k razumevanju in dajanju še one, ki so doslej stali ob strani. Če se posreči prepričati doslej mrzle, bremena ne bodo nič večja kot doslej. Trši oreh bo tam, kjer se je že več let zamenarilo pobiranje običajne bere. Marsikje so duhovniku dajali zajetne darove pri blagoslavljanju hiš kot nadomestek za nekdanje bere ali berúnjo. Potrebno je le osvestiti one, ki so se odvadili podpiranja lastne cerkve in lastnega pastirja.

Potrebno je zaradi jasnosti poudariti dvoje: Cerkev pričakuje dohodke po dveh kanalih od istih vernikov, namreč direktne dajatve, ki jih

dalje na 4. strani ■

Augusta Praetoria v pomladnem utripu

Rimsko obzidano mesto še iz Avgustovih časov. Danes Aosta, mesto Avgustovega slavoloka (pokritega z manj rimsko streho) in mogočnega rimskega gledališča ter še aktivnega rimskega mostu — vsem se sicer vidijo sledovi časa. Prav tako pa tudi mesto tipičnih srednjeveških stolpov, mesto sv. Anzelma in sv. Oursa. Slednji ima še danes čudovit arhitektonski spomenik, v znani opatiji Saint-Ours, enem od najlepših biserov tovrstne stavbarske umetnosti z mogočnim stolpom na bifore, nad katerimi lepo čujejo »montaignes valdôtaines«, sedaj še precej bele in zlasti ob zahodu — ki je tu za uro kasnejši od našega — tako lepo ožarjene od barv, ki grede od rumeno-oranžnega do vijolično modrega spektruma ... Okoli zgodovinske opatije, ki že meji na polja in travnike, se se-

daj že bohota večbarvno pomladno cvetje, zlasti rožnata drevesa.

— — —

V malih nišah, ki so se stvorile v kamnitem rimskem obzidju sredi sicer moderne mestnega predela, kar mrgoli. Kaj se v njih skriva? Kaj se sliši? Množica nemirnih golobov in grlic si je tu izbrala svojo dnevno bazo (verjetno tudi nočno bivališče) in glasno gruli ter tako opozarja na svojo veselo prisotnost. Skoraj bukolična podoba teh današnjih malih bitij sredi zidu nekdanjosti — — — življenje samo gre skozi čas naprej ...

— — —

Pomladni utrip pa se tu ne kaže samo v rastlinstvu in živalstvu. Kažejo ga tudi duhovni znaki (ne Rushdijevi satanski stih, ki so jih knjigarne prepolne), ki odpirajo na široko okna novim evropskim sapam, uperjenim tudi preko samega Mont Blanca. Evropski duh in solidarnost manjšin se danes spet kažeta bolj kot kdaj in pripravljata tu skupne napore za dosego junijskih ciljev — in ne samo teh. Valdo-stanski lev, okcitanški križ, slovenska lipa bodo poleg še par drugih jasen smerokaz na tem slikovitem križišču Evrope!

— — —

Golob je lahko res zvedavo bitje. Pod mogočno občinsko palačo Hotel de Ville na trgu Chanoux (znanem borcu za valdo-stansko avtonomijo) se pri lepo oblikovanem Neptunovem vodnjaku radovedno premika pisan golob, ki na robu kamnite posode v rokah tega vodnega boga željno sreba hitro tekočo vodo. Pa se le kar naprej

dalje na 8. strani ■

Zahteva po zaščiti Slovencev...

■ nadaljevanje s 1. strani

ter« v Kopru. Gre za konkretno gospodarsko pobudo, od katere bi imela korist italijanska skupnost v Istri in na Reki. Na koncu je predsednik deželne vlade Biasutti omenil zakonski predlog za razvoj obmejnih območij, kar je v tesni zvezi z nadaljnjo krepitvijo gospodarskega sodelovanja med Italijo in Jugoslavijo. V tej zvezi je Biasutti dejal, kako se zdi, da je bil v Rimu izoblikovan paket amandmajev, se pravi sprememb že omenjenega zakonskega predloga, o čemer bi morala steči razprava v senatni zbornici. Biasutti pa je v tej zvezi izrazil željo, da senat ne bi spre-

jel takšnih sprememb, ki bi dejansko izvotlile vsebino zakonskega predloga, katerega je že bila odobrila poslanska zbornica. Svetovalci Brezigar, Budin in Bratina so izjavili, da jih vsebina izvajanj predsednika deželne vlade le delno zadovoljuje, isto je dejal svetovalec Poli, ki je v svojem nastopu omenil silno težavno gospodarsko in družbeno stanje v sosednji Jugoslaviji ter kritiziral oblasti v republiki Srbiji, češ da so odgovorne za hudo omejeno svobodo izražanja misli in za hude očitke na račun Slovenije in Hrvatske zaradi njune prisotnosti v delovni skupnosti Alpe-Jadran.

BREZIGAR SPREJEL FLAMSKEGA POSLANCA

Deželni svetovalec Slovenske skupnosti Bojan Brezigar se je te dni srečal s flamskim evropskim parlamentarcem Willyjem Kuijpersom. Slednji je v preteklih dneh obiskal Slovenijo in se ob povratku ustavil v Trstu. Brezigar in Kuijpers sta se razgovarjala o sedanjem družbeno-političnem stanju v Sloveniji in o posledicah, ki jih te razmere imajo za slovensko narodno manjšino v Italiji. Razpravljala pa sta tudi o bližnjih evropskih volitvah. Glede tega zadnjega vprašanja je Kuijpers orisal predvolilne priprave Manjšinske zveze. Menil je, da bodo evropske manjšine ob letošnjih volitvah dosegle prodoren uspeh. Bojan Brezigar pa je flamskemu gostu orisal zveze, ki jih Slovenska skupnost ima z drugimi manjšinami v Italiji in omenil priprave za sestavo skupne manjšinske liste za junijske evropske volitve.

NAPAKA JE POPRAVLJENA

Državni svet v Rimu je pred dnevi sprejel priziv kandidata Slovenske skupnosti za izvolitev v krajevni svet tržaške občine za Zahodni Kras Roberta Vidonija. Na junijskih volitvah je bila očitno zagrešena napaka pri delu skrutinatorjev oziroma volilne komisije, tako da so Slovenski skupnosti prisodili eno mesto v rajonskem svetu, iz ostankov, ki pa so bili nižji od ostankov Slovenske skupnosti, pa je bila za Proletarsko demokracijo izvoljena Nada Jenko Simunič. Prvi priziv pred deželnim upravnim sodiščem je potrdil sklepe volilne komisije, državni svet pa je dokončno razsodil, da ima Slovenska skupnost dve mesti, zato bo po objavi razsodbe stopil v svet prvi neizvoljeni Robert Vidoni, izpadla pa bo zastopnica Proletarske demokracije.

Oltar in denar

■ nadaljevanje s 3. strani

v vsaki škofiji določi primeren mešan odbor, in potem osem tisočink pri Irpefu, ki jih bo državni blagajnik izročil škofovski konferenci, če bo v davčni prijavi našel to klavzulo davkoplačevalca.

Če bo vsaj tri četrtine državljanov storilo obojno dolžnost, bodo dušni pastirji in bogoslužne potrebe na istem kot doslej.

Če ne bo dovolj razumevanja pri italijanskih (in slovenskih) kristjanih, bomo padli na raven francoskih duhovnikov, ki so med najrevnejšimi v Evropi že od leta 1903, ko je sicer demokratična, toda brezverska vlada zaplenila vse cerkveno imetje in ukinila dajanje državnih prispevkov dušnim pastirjem.

St. Zerjal

ČESTITAMO!

Družino Brede in Hermana Caharija iz Devina je pred dnevi razveselilo rojstvo sina Roka, ki bo odslej delal družbo prvorojencu Matjažu. Srečnim staršem iz srca čestitamo, malemu Roku pa želimo predvsem veliko zdravja.

NAŠE SOŽALJE

Prof. Janku Ježu in sorodnikom izrekamo globoko občuteno sožalje ob smrti drage žene Franciške.

Beležka o prikazu glasbenega življenja v Trstu od leta 1750 do 1950

Pred kratkim je pri založbi »Italo Svevo« v Trstu in ob podpori tržaške pokrajinske uprave izšla 368 strani obsežna knjiga »Ricerche sulla vita musicale a Trieste (1750-1950) — »Raziskave o glasbenem življenju v Trstu (1750-1950), ki jo je napisal znani tržaški glasbenik Giuseppe Radole.

Uvod je knjigi napisal profesor Zorko Harej, še kot pokrajinski odbornik za kulturo. Avtor pripisuje njegovemu prizadevanju zasluge za izid knjige in še dodaja, da je prav odbornik Harej časovno omejil raziskavo. Nadalje napoveduje, da namerava napisati posebno raziskavo o tistih skladateljih, ki so bili rojeni po prvi svetovni vojni in jih ta študija ne obravnava.

Velika vrednost te knjige je, da upošteva poleg italijanske glasbene preteklosti tudi slovensko zgodovino. V tem je Radole naravnost zgladen raziskovalec in pisec. Avtor že v uvodu ugotavlja, da je glasbeno življenje v Trstu tesno povezano tudi z narodnoobrambno dejavnostjo in uveljavitvijo. Nadalje pravi, da je prav zaradi tega v Trstu le redkokdaj prišlo do medsebojnega upoštevanja in da je glasbeno delovanje velikokrat šlo po vzporednih, a samostojnih poteh.

Pri zbiranju gradiva Radole ni imel lahkega dela. Pregledal je glasbene fonde sedmih tržaških arhivov in celo vrsto člankov, publikacij in knjig, tako da uporabljena bibliografija obsega kar deset strani.

Knjiga se začne s prikazom delovanja glasbenih akademij v prvih desetletjih 18. stoletja. Iz objavljenih podatkov je razvidno, da se je v Trstu odvijalo živahno glasbeno življenje, ki je privabljal na koncerte tudi plemenitaše iz Gorice in Ljubljane. Nekajkrat je koncertiral violinski virtuoz Paganini, prirejali pa so tudi opere. Posebno poglavje je Radole posvetil rodbini Scaramelli, ki je sto let delovala v Trstu, in drugim priznanim violinistom. V tretjem poglavju je prikazal tržaško klavirsko šolo in najuglednejše klavirske pedagoge ter njihove skladbe. Četrto poglavje obravnava zgodovino stolnega zbora in stolne glasbene šole, ki deluje v Trstu že 450 let. Pomembno je tudi, da je Radole zbral podatke o številnih drugih organistih in pevovodjih, ki so delovali po drugih tržaških župnjah. Pri tem ni prezrl liturgične glasbe v cerkvah drugih veroizpovedi. Posebno poglavje je posve-

ti rodbinama Sinico in Randegger. V šestem poglavju je predstavil številna in zelo aktivna glasbena društva, ki so delovala v Trstu. Pri tem je upošteval predvsem italijanska in nemška združenja in društva, več strani pa je posvetil raznim komornim skupinam, ki so se uveljavile v svetu. Zanimiv je prikaz pomembnejših koncertnih ustanov in tržaških orkestrrov, kakor tudi pevskih zborov.

Poleg italijanskih navaja Radole tudi številne slovenske pevske sestoje. Med temi piše o komornem zboru Jacobus Gallus, ki ga je ustanovil in vodil Ubald Vrabec. Po daljšem seznamu slovenskih pevskih zborov, ki so delovali na začetku stoletja, sintetično poroča o zborovski dejavnosti Glasbene Matice.

V osmem poglavju bralca seznanja z dejavnostjo gledališkega muzeja Carlo Schmidl, tržaškega glasbenega konservatorija in o uspehih glasbenega natečaja mesta Trst. Kar 57 strani je posvečenih kronološkemu seznamu italijanskih skladateljev. Na 19 straneh pa je avtor po prikazu glasbenega delovanja Slovencev v Trstu predstavil 19 slovenskih skladateljev in njihova dela.

Na koncu knjige so objavljene priloge, bibliografija in seznam imen. Knjiga je opremljena z ilustracijami.

—O—

NA OPČINAH

Upravni svet Hranilnice in posojilnice na Opčinah je za novega ravnatelja imenoval g. Klavdija Brajnika, ki je doslej opravljal posle ravnateljevega namestnika. Prevzel je tako delo, ki ga je toliko let opravljal prezgodaj umrli dr. Drago Gantar. K imenovanju mu iskreno čestitamo, z mnogimi in najboljšimi voščili za uspešno delo. Za podravnatelja je bil imenovan g. Aldo Strajn, ki je bil doslej v službi pri Tržaški kreditni banki.

VEČER V DSI

V DRUŠTVU SLOVENSKEGA IZOBRAZEN-CEV v Trstu, Donizettijeva 3, bo v ponedeljek, 17. aprila, gost astrofizik dr. JANEZ ZOREC, Slovenec iz Argentine, ki dela na Inštitutu za astrofiziko v Parizu. Srečanje z njim bo ob 20.30.

J. Messner dobitnik nagrade Vstajenje

Komisija literarne nagrade »Vstajenje«, ki jo sestavljajo prof. Zorko Harej, prof. Martin Jevnikar, urednik Mladike Marij Maver, pesnica Ljubke Sorli in prof. Zora Tavčar, se je sestala dne 21. marca 1989 na sedežu Slovenske prosvete v Trstu in pregledala 13 knjig, ki so jih v preteklem letu izdali zamejski in zdovski ustvarjalci: pesniki, pisatelji in znanstveniki. Po temeljiti presoji se je soglasno odločila, da podeli literarno nagrado »Vstajenje« za leto 1988 koroškemu pisatelju Janku Messnerju za knjigo **Živela nemčija!** Iz Dnevnika od 14.3.1938 do 21.1.1941, ki je izšla pri Založbi Drava v Celovcu in Partizanski knjigi v Ljubljani 1988 — istočasno pa tudi za prejšnje literarno delo.

Dnevnik je začel pisati Messner kot srednješolec takoj po nemški zasedbi Avstrije na pobudo brata bogoslovca. Odkrito in pošteno je prikazal tedanji težavni položaj za koroške Slo-

vence, opisal svoje delovanje med koroško mladino za ohranitev narodne zavesti in jezika, izpovedal globoko versko prepričanje, svoje, domačih in sovrstnikov ter navezanost na Slovenijo, ki mu jo je odkrival župnik Muri. Iz dela odsevajo tedanje razmere, vas s svojimi kmečkimi opravili in običaji, s težavami slovenskih dijakov pod hudimi nemškimi pritiski, a tudi lepota koroške zemlje, ki jo odkriva na izletih. Pripovedovanje je realistično nazorno in tekoče, jezik čist in jasen, že pisateljsko izdelan. Iz celotne knjige veje idealizem in gorečnost za narodne in krščanske vrednote.

Denar za nagrado je spet velikodušno podelila Hranilnica in posojilnica na Opčinah, za kar se ji odbor iskreno zahvaljuje.

Podelitev nagrade je bila v ponedeljek, 10. aprila, na večeru Društva slovenskih izobražencev ob 20.30.

V GORICI SE ŠE NI IZJASNILO

V Gorici je bila konec prejšnjega tedna vrsta dvostranskih srečanj med strankami, ki so doslej upravljale goriško občino, da bi končno prišlo do premostitve dolge krize. Tako sta se na sedežu Krščanske demokracije srečali tudi odposlanstvi te stranke in pa Slovenske skupnosti. Delegaciji sta se izrekli za takojšnje oblikovanje večine, da se odpravi večmesečno mrtvilo. Iz razgovorov je bilo razvidno, da sta obe stranki za obnovitev dosedanje večine. Če pa do tega ne bo prišlo, bosta storili take korake, ki bodo zagotovili mestu pri-

SKPD »MIRKO FILEJ« V GORICI vabi na

ORGELSKI KONCERT,

ki ga bo imel prof. Hubert Bergant v četrtek, 20. t.m., v goriški stolnici ob 20.30. Na sporedu so dela klasičnih in modernih skladateljev.

merno upravo do konca mandata čez eno leto. Vsekakor bo v petek sklican goriški občinski svet, in to bo zadnji datum, do katerega se lahko stranke izjasnijo.

Za Slovensko skupnost so bili prisotni pokrajinski tajnik Terpin, predsednik Černic in deželni podtajnik Brešan. Krščansko demokracijo pa so zastopali pokrajinski tajnik Grion, poslanec Rebutta, deželni odbornik Brancati in mestni tajnik Mattei.

ARETACIJA V ŠPETRU

V Špetru v Benečiji so aretirali dva člana organizacije ALF, se pravi skupine naravovarstvenikov, ki je v preteklih mesecih že nekajkrat spustila živali, ki so živele v kletkah. V Trstu so izpustili jato bolnih golobov, v kraju San Vito al Tagliamento pa več tisoč kozuharjev, pred kratkim pa tudi več sto fazanov, ki so jih kratkimi v bližini Pordenona. V Špetru so aretirali Roberta Durio, ki je znan furlanski ekologist, in Seconda Mensija iz Brescie. Aretirali naj bi ju, ko sta skušala povzročiti škodo na gradbišču farme, kjer naj bi redili poskusne kunce.

POHOD PRIJATELJSTVA

Približno pet tisoč oseb se je v nedeljo, 9. t.m., udeležilo v Gorici že tradicionalnega pohoda prijateljstva. Udeleženci so se zbrali na Travniku, kjer je bil odhod. Proga je bila dolga približno 12 kilometrov in je potekala po ulicah Gorice in Nove Gorice. Kot po navadi, so se pohoda udeležili najrazličnejši ljudje; šolarji, družine in športniki. Organizatorji so poskrbeli tudi za prireditev, ki je bila na cilju v zavodu Svetega Alojzija v Don Boscovi ulici v Gorici. Udeleženci so prejeli priznanje za udeležbo.

—o—

Potniško letalo vrste Fokker 27, ki je bilo last francoske družbe Eas in je letelo na progi Pariz - Valence (v jugovzhodni Franciji), je strmoglavilo, ko je letelo nad gorovjem Vercours. Na krovu letala je bilo 19 potnikov in trije člani posadke. Vsi so izgubili življenje.

Lev Detela

Prek križa Bogu v slovo v vstajenje

Pasijonske in velikonočne verske ljudske igre

Dogodki velikega petka in velike noči so polni pretresljivih dejstev, čustvovanj in dramatičnih napetosti. Jezus se pojavi na odru človeškega bivanja v usodni totalnosti. Je tista duhovna dimenzija, ki zraste iz teme, iz molka, iz smrti v novo življenje. Jezusovo velikonočno vstajenje predira vsa območja dojemljivega in produkcijskega. V religiozni umetnosti je velika noč popolne rešitve iz človeške stiske dejstvo, ki preseneča, vznemirja in izziva. Poleg religiozne literature, glasbe ali slikarstva so tudi različne ljudske verske igre, ki so nastajale od zgodnjega srednjega veka do baroka, kot velika molitev v slavo Bogu na višavah in na zemlji v mir ljudem, kot ga prinaša neskončno trpeči križani Jezus iz Nazareta in njegova vesela vstajenjska velikonočna skrivnost, v kateri je za vedno premagal smrt.

V baročni dobi, ki je ljubila slovesne javne nastope velikega obsega, se je tudi na Slovenskem razvila pasijonska verska igra. Poleg latinskih dramskih nastopov in ljubljanske pasijonske procesije v nemškem jeziku je bila za ljudstvo privlačna zlasti škofjeloška pasijonska procesija, ki so jo izvajali na veliki petek v slovenskem jeziku. Kapucin Romuald jo je leta 1721 priredil po barviti nemški podlagi iz 13 dramatičnih podob. Plastični predstavitvi Jezusovega trpljenja od dogodkov pri zadnji večerji vse do bičanja, zasmehovanja in križanja je bilo dodanih, podobno kot v nekaterih nemških in francoskih verskih pasijonskih igrah, še nekaj prizorov, ki s konkretnimi dogodki velikega petka in velike noči niso v neposredni zvezi. Podoba je, da so prikazali izgubljenega raja, Adama in Eve in njunega padca v greh in smrt, ki so ga dramatisirali s predstavo o strahotah peklá, ter podobe iz Marijinega življenja, bile prisposode smrti zapisanega svetá in življenja, ki jo preмага le zgledna vera v Jezusovo vstajensko resnico in večno življenje.

Čeprav je škofjeloška pasijonska procesija značilen primer evropskih baročnih verskih ljudskih iger, je v sklopu slovenskega duhovnega razvoja nekaj posebnega. Zagotovo je bila dramatično živa podoba Jezusovega trpljenja in smrti, učinkovito popestrjena s primernimi dodatnimi

prizori zgodb svetega pisma. Pri uprizoritvi so sodelovali številni Ločani, a tudi prebivalci okoliških vasi. Škofjeloški pasijon ni bil le praznično slovesen, temveč tudi izrazito barvit, spektakularen. Za igralce so pripravili kar 278 kostumov. V večernem polmrazu, ob svitu plamenic, se je nudil množici občinstva, ki ga je prišla občudovat od blizu in daleč, nenavaden in silovit prizor. Podoba je bila, da je po srednjeveško starih ulicah Škofje Loke hodil bičani in zasramovani Jezus, kot da je stopil iz starih potemnelih podob križevega pota v častitljivi srednjeveški cerkvi v dejanski čas in prostor in se zdaj izdan, zapuščen in po krivem obsojen pomika po jeruzalemskih ulicah do kraja križanja. Pred njim je bil strašni čas trpljenja in smrti. Zato se je za vse veljavna Smrt zdaj zlovesče pojavila v mračnem sprevedu. Jahala je na belem konju in v rokah držala neizprosno ostro puščico. Smrt se je pojavila večkrat. Prišla je po cesti, kot da bi stopila s podobe mrtvaškega plesa v cerkvi kar naravnost med ljudi, da jim sporoči poslednjo uro. V roki je držala veliko peščeno uro, znamenje časa, ki se vsakemu izteka. Ob njej so stopali v sprevedu duhovniki od papeža in kardinalov do lika zadnjega skromnega duhovnika v odročni vaški cerkvi. Drugemu krdelu je poveljevala smrt z oblastniško zastavo: ob njej sta stopala cesar in kralj, obdana z nadvojvodi, volilnimi knezi, grofi, baroni, plemiči, župani, meščani, kmeti in berači. To so bili predstavniki stanov in člani tedanje družbe. Končno se je v sprevedu pojavila še tretja smrt, za njo pa je stopala množica navadnega ljudstva kot prisposoda tedanjih kmetov in tlačanov in zadonc!e so neizprosno ostre besede:

»Ah, vi grešniki, skuste vaše oči odpreti ter premislite: kar živi, mora enkrat umreti!«

Škofjeloški pasijon je za razvoj slovenskega jezika in literature zanimiv. Vsebuje nad tisoč slovenskih verzov patra Romualda, ki velikokrat niso spretno oblikovani in literarno prepričljivi, a so učinkovita podoba slovenske kulture in omike in njenih versko dramskih oblik v 18. stoletju.

dalje na 8. strani ■

V Rupi odkrili spomenik padlim

V Rupi so v nedeljo, 9. t.m., med posebno slovesnostjo odkrili spomenik padlim za svobodo. Slovesnost se je začela z molitvijo med mašo v župni cerkvi in z blagoslovitvijo, med katero je župnik Drago Butkovič pozval vse, naj bomo vredni žrtev tistih, ki so svoja življenja darovali za lepšo prihodnost. Spomenik je obeležje, s katerim hočejo počastiti ne le spomin padlih partizanov, ampak tudi tistih fantov, ki so umrli na ruski fronti, v nacističnih taboriščih, in spomin tistih, ki so kmalu po koncu vojne umrli zaradi posledic, ki so jih utrpeli. Udeležence je kot prvi pozdravil domačin Srečko Pavletič, nato pa je spregovoril sovodenjski župan Vid Primožič, ki je utemeljil in obrazložil pomen nedeljske slovesnosti. Opozoril je na

nevarnost nastajanja novih oblik totalitarizma in poudaril, da slovenska narodna skupnost v Italiji še vedno čaka na globalno zaščito.

Na upravičenost slovenskih zahtev po zakonu, ki bi zagotavljal preživetje narodne manjšine, se je navezal v svojem govoru tudi senator in pokrajinski predsednik Združenja partizanov Italije ANPI Silvano Bacicchi.

Ob spomeniku je stala častna straža, ki so jo sestavljali skavti in športniki, odkrili pa sta ga sorodnici padlih partizanov. Sledil je kulturni spored, ki so ga oblikovali otroci osnovne šole iz Rupe, domači mešani pevski zbor, moški zbor »Skala« iz Gabrij, skupina mladih recitatorjev in še doberdobska godba na pihala Kras.

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

»Slehnik« govori slehernemu človeku

Kdo se ni za preteklo gledališko sezono razveselil vesti, da nam bo to spomlad slovenska Thaleja, muza teatarske umetnosti, nudila uprizoritev Slehnika? Zadnjega marčnega dne je bila premiera, sledile so ji ves teden ponovitve, potem pričakujemo predstavo še v Gorici in razmišlja se celo o kakšni poletni predstavi na prostem. Hitim nuditi v počasni tisk (in še počasnejše razdeljevanje tednika) vsaj pol rokopisa, ki sem ga bil vrgel na papir takoj po premieri in podaljšal po tretji predstavi, da bi Goričane in rodoljube z dežele pravočasno prebudil in vzpodbudil, naj napolnijo vse sedeže in stojšča, ko bo SSG dajalo Slehnika v ljubki, izvorno slovenski trdnjavi pod semeniško grivo nasproti slovenskega sina ustanovi poitalijančene gluhoemnice nad pokritim potokom Cingrofom.

Za širše razumevanje tega odrskega dela in še marsičesa drugega, kot je n.pr. polnjenje prazne blagajne SSG s praznimi obljubami, bo koristno kupiti in vnaprej prebrati elegantno knjižico Košutovih, Grafenauerjevih in Faganelovih zapisov.

Strokovno oceno Hofmannstahlove upesnitve pa režije in igralstva prepuščam strokovnjakom, pač pa me mika povedati poljudno nekaj marginalij (obrobni pripomb) o tem dramskem delu, o njegovem sporočilu, o izvedbi, o uspehu, o odmevnosti zgolj kot povprečen član občinstva in pa kot ljubitelj vsega, kar je lepo in pametno.

Kaj je vsebina Slehnika? Za majhen denar vam jo gledališka uprava s pomočjo osemindvajsetih igralcev in nekaj zakulisnih operaterjev v dobrih dveh urah razgrne v celoti. Za-

dostuje nekoliko premagati brezbriznost, lenobo, predsodke, pa odpovedati se za en večer buljenju v televizor — in doživeli boste na mehkih sedežih velik umetniški ter duhovni užitek. Razkrijem le osnovno temo. Ta je: napetost med hedonizmom in klicem vesti — ali v evangeljski terminologiji povedano: napetost med navezanostjo na ta svet in skrbjo pred poslednjimi rečmi (smrt, sodba, konec alternativnih razpotij). Krščansko religiozne sestavine v starinskem slogu v Slehniku niso niti malo vsiljive, religiozno moralitetni naboj je izražen v umetniškem ovoju in je na umetniški višini brez sence tendencioznosti. Gre za občeloško zgodbo, saj je ta dramska pesnitev dejansko le šopek fragmentov iz angleške in deloma nemške starodavne ljudske religiozne epike. Slehnik govori slehernemu človeku. V izvorniku je naslov Jedermann, to je »vsak mož« ali »vsak človek«. Vsebinsko je tudi tako obdelana, da more zadovoljiti vsak okus, tudi agnostiku in materialistu bo sprejemljiva vsaj kot lepa umetnina.

Pod vidikom literarnih zvrsti Hofmannstahlova pesnitev nima vseh sestavin običajne drame po pravilih poetike, vendar je dejanje vseskozi dovolj dramatično, dovolj napeto že po samem, odlično prevedenem besedju. Da bi pa zgolj govorjena »moraliteta« nikogar ne utrujala, je režija obilno in posrečeno obogatila razpletanje dejanje z zvočnimi, svetlobnimi in scenskimi pripomočki. Kaj ko bi režiser v svoji že dokazani iznajdljivosti za bodoče uprizoritve pogodil boljšo adaptacijo in nov vložek za dve vrzeli, dve pravi hibi v sami avtorjevi strukturi drame? Prva je v premalo in obenem preveč markantnem prehodu iz grešnosti v spokornost in druga v premalo dramatičnem in preveč ohlapnem prikazu Slehnikove smrti. Obe Hofmannstahlovi pomanjkljivosti bi bilo mogoče na en ali drug način izpopolniti s kako dodatno besedo in s posegom režije. Tej gre seveda za takšno postavitve uprizoritve, kakršno smo videli, polno, pravim polno priznanje.

Glasbeni vložki so posrečeni in lepi.

Scenarija, koreografija itd. je bila že dobra, a za nas ne več mlade, ki smo bili v mladosti razvajeni uživati na ljubljanskih odrih vsakovrstne, baročne in za takrat moderne pestrosti, nam je sedanja preprostost scenerije kar precej pusta. Le kostumi igralcev so nam pričarali staro, nekdanjo luksuznost. Pred njo je bila scenška puščoba nič kaj užiten kontrast. Verjetno ga narekuje problem stroškov. Kjer je malo denarja, je tudi le malo muzike.

Kaj reči o igralcih in igravstvu? Le to, da so mojstrsko odigrali svoje vloge, vsi po vrsti odlično. Če že nekateri še posebno izstopajo, morda tudi zaradi daljše vloge, bi bili to Hudič, Mamon, Bog Oče, Slehnik pa — na vrhu in na višku, na višku ne le zaradi najdaljše vloge, ampak tudi v posameznih detajlih.

Upravi SSG gre priznanje in zahvala za to uprizoritev.

Kolikor sem mogel ujeti nekaj odmevov iz občinstva, se zdi, da je srednji sloj, zlasti nežni spol, navdušen, višji in najvišji izobraženci pa so enodušni le v hvali zunanjšega aspekta predstave, pred vsebino pa izražajo ali sramežljivo zadržanost ali pridržke ali pomisleke. Nič novega. Mariborska kritika je leta 1938 zavzela kar

odklonilno stališče kljub velikim uspehom nekaj let poprej v Kranju in še malo prej v Ljubljani, kjer so uprizarjali Slehnika pred nunsko cerkvijo ne samo leta 1931, kakor beremo danes v tukajšnjih časopisih in v priložnostni knjižici, ampak tudi leta 1932. Celotni avtor sam po pisanju prevajalca Nika Grafenauerja krščuje svoje delo le za »človeško pravljico v krščanski opravi«. Naj dodam, da tudi ocena v Primorskem dnevniku ne prikriva varne zadržanosti pred vsebinskim bogastvom Slehnika.

K vsej tej dizorientaciji ni težko povedati kaj bolj resnega o vsebini in moralitetnem sporočilu Slehnika, toda zaradi omejenega prostora v časopisu mora ostati nadaljevanje v rokopisu. V bistvu pa najdete obzirno zastrt, a prav lep odgovor v Grafenauerjevem zapisu, če pazljivo preberete zadnji dve strani, deloma tudi v Faganelovih in Košutovih vrsticah. Vsi ti trije gospodje so s svojo požrtvovalnostjo in neizpodbitno strokovnostjo smatrali, da ni ne pomislekov ne pridržkov za uprizoritev Hofmannstahlovega dela.

St. Žerjal

—O—

NOVA PESNIŠKA ZBIRKA L. DETELE

Ob petdesetletnici pesnika in pisatelja Leva Detele 2. aprila 1989 je na Dunaju izšla avtorjeva nova pesniška zbirka »café noir«. V njej so zbrani slovenski lirski teksti, ki v knjižni obliki še niso bili objavljeni. Knjigo je mogoče naročiti tudi na avtorjevem dunajskem naslovu (1220 Wien, Donaustadtstr. 30/16/16).

—O—

Za pomembni življenjski jubilej Levu Deteli, ki je tudi naš sodelavec, iskreno čestitamo in mu želimo še veliko uspehov, zdravja in zadoščenja v življenju. (Ured.)

KOROŠKI SLOVENSKE PESNIKI V SRBSKI LITERARNI REVIJI

Na pobudo Mohorjeve založbe so v najnovejši izdaji literarne revije »Mostovi« Združenja literarnih prevajalcev Srbije zastopani koroški slovenski pesniki s prevodi v srbsčino.

Branimir Živojinović je prevedel Andreja Kokota, Gustava Januša, Erika Prunča, Karla Smolleta, Staneta Wakouniga, Franceta Merkača, Janija Oswalda, Janka Ferka, Olgo Vouk, Jožico Certov, Majo Haderlap in Fabjana Hafnerja.

Beri - širi - podpiraj »NOVI LIST«

Živojinović je upošteval pesmi, ki so bile objavljene v dvojezični antologiji »Koroška slovenska poezija / Carinthian Slovenian Poetry«. Knjigo sta v Mohorjevi založbi in pri Slavica Publishers v Columbusu, Ohio, ZDA, izdala Feliks J. Bister in Herbert Kuhner.

V pričujoči številki sta s pesmimi zastopana še avstrijska pisateljica Erich Fried in Georg Bydliški. Za prevode je skrbel Miroslav Savič.

—O—

NOVI DOKTOR PRAVA

V sredo, 5. t.m., je na pravni fakulteti tržaške univerze diplomiral g. Jože Bitežnik z Opčin. Za življenjski uspeh mu iskreno čestitamo.

Razpis nagrade Wilhelma Rudniggerja (WILHELM RUDNIGGER-Preis)

Literarni oddelek koroškega radia ORF in založbe ALEKTO, HEKN, KAERNTNER DRUCK-UND VERLAGSANSTALT ter MOHORJEVA razpisujejo literarno Nagrado Wilhelma Rudniggerja (Wilhelm Rudnigger-Preis).

Nagrada v višini 40.000 šilingov bomo prvič podelili novembra 1989 v okviru javne prireditve.

Zirajo tvorijo zastopniki razpisovalcev nagrade.

Vposlana besedila naj bodo po izročilu Wilhelma Rudniggerja zabavna, satirična, groteskna, skurilna in kljub temu temeljita, globoka. Spodbujajo naj k razmišljanju.

Literarne zvrsti nagrada ne predpisuje, pri-spevki v slovenščini so zaželeni.

Obseg vposlanih del naj ne bi presegal 10 tipkanih strani, delo naj še ne bi bilo objavljeno. Razpisovalci obljublajo objavo nagrajenega dela pri eni izmed udeleženih založb ter oddajanje zaključne prireditve v radiu.

Zadnji rok za letošnjo Rudniggerjevo nagrado: 29. september 1989.

Naslov: Wilhelm Rudnigger - Preis
c/o ORF (Dr. Fred Dickermann)
Sponheimerstrasse 13
A-9010 Klagenfurt/Celovec

ali pri eni izmed udeleženih založb.

Tržaški dnevnik britanske časnikarke Sylvie Sprigge

V uredništvu Raula Pupa je pred kratkim v okviru zbirke Zgodovinskih spisov izšel prevod dnevnika »Trieste Diary«, ki ga je bila objavila septembra 1945. leta Sylvia Sprigge, vojna dopisnica dnevnika »Manchester Guardian« za Sredozemlje. Gre za pomembno pričevanje takratnega obdobja, saj je ugledna časnikarka dospela v Trst skupno z novozelandskimi vojaki in je lahko spremljala dramatično in še danes sporno zgodovinsko dogajanje. Dnevnik britanske časnikarke je opremljen z bogato slikovno dokumentacijo in predstavlja nedvomno pomemben doprinos k obravnavanju takratnih zgodovinskih dogodkov. Fotografije, objavljene v knjigi, prihajajo iz raznih virov, v večini pa so delo fotografa Maria Magajne.

Raul Pupo objavlja na koncu knjige razmišljanja, v katerih ob sklepu poudarja, da je v zadnjem času vidna zavzetost za stvarno zapolnitev zgodovinskega okvira tega obdobja, ki ni usmerjena v zbiranje obtožnega ali oprostilnega gradiva, ampak predvsem v zaustavitev usihajočega zgodovinskega spomina ljudi. Pupo meni, da je ta zavzetost usmerjena predvsem v stvarno poznavanje dogajanj, da ne bi ostali še naprej ujetniki tistega časa. Popolnoma različno izhodišče pa nakazuje Diego De Castro v uvodu. Spor med Italijani in Slovani bo po njegovem odpravljen, ko bodo na obeh straneh izginile generacije, ki so bile priča tragičnim dogodkom, ki so trpele in ki so živele v težkih časih. V nasprotju s posegi v nedavni knjigi Claudia Tone-la z uvodom Nilde Jotti, meni De Castro, da bi morali, raje kot ustvarjati skupen spomin, ustvarjati kulturo skupne pozabe. Zato bi se morali odločiti, da ne pišemo več, ali pa bi lahko

pisali le v upanju, da bi zgodovina res postala »magistra vitae« s tem, da bi seznanjali mladino z napakami, ki so jih naredile naše generacije, zato da jih ne bi sami ponovili. Seveda je ta predlog nestvaren, v kolikor vsi pišejo, in med tem pisanjem se De Castro zdi dokaj objektiven dnevnik angleške časnikarke. Zanimivo pa je njegovo nadaljevanje. Medtem ko so člani naših generacij še živi, se moramo sprijazniti s tistim sožitjem, ki ga je celo pravno osnovala Avstro-Ogrska. Kot spominja Zovato v svoji nedavni knjigi, je 19. člen temeljnih zakonov iz leta 1867 priznaval vsaki narodnosti pravico do ohranjanja in razvoja svoje narodnosti in lastnega jezika. Habsburško cesarstvo je bilo večnacionalno in je torej vsaka narodnost morala vzpostaviti odnose soočanja z ostalimi, da ne bi prišlo do nasilnih nadrejenosti. Obramba pa se ni smela izvajati z nasiljem, ampak z dialektičnimi odnosi. Tako mi, piše De Castro, kot Slovenci in Hrvati smo še vedno nekako avstro-ogrski, čeravno nas je sram to povedati, ker smo bili prežeti z nacionalizmom in iredentizmom naših prednikov. Ne zavedamo se, da je prav ta značilnost lahko častna in ne sramotna. Dejansko je avstro-ogrski omika na začetku tega stoletja dosegla najvišjo raven spoštovanja človekove osebnosti in je bila v bistvu najbolj demokratična, čeprav ne formalno, in to zato ker ni bila demagoška. Naši odnosi s Slovani se bodo nadaljevali na osnovi dialektične razprave, potrebno pa je obojestransko spoštovanje in obojestransko pomoč, četudi bo še vedno obstajala lojalna konkurenčnost, dokler ne bodo izumrle stare generacije. Ne smemo si delati utvar, da bo jutrišnji sosed različen od današnjega. To pa

ni nekaj slabega, ker vzpodbuja obe narodnosti k izboljšanju lastne kulture in k prizadevanju za spoznavanje kulture drugih v duhu, ki bo čez več desetletij oblikoval vzdušje pravega sodelovanja.

Zanimiv je tudi uvod same časnikarke Sylvie Sprigge; predvsem spoznavanje, da so bila takratna dogajanja sad revolucionarnega gibanja in ne samo narodnostnega spora in kako je že v tistih dneh občutila, da se v Trstu odpira nova doba spopada med dvema svetovoma, iz česar se je nato razvila hladna vojna.

—o—

Ali res ni nobene nevarnosti?

Zaradi nesreče na sovjetski jedrski podmornici, ki se je 7. t.m. potopila severno od Norveške v Arktičnem morju, je izgubilo življenje 42 članov posadke, med katerimi je tudi kapitan Vanin. Rešilo se je 27 mornarjev. Nekateri imajo poškodbe zaradi požara ali pa zaradi ledenomrzle vode.

Sovjetska agencija TASS je precej obširno poročala o nesreči. Na podmornici je nastal požar, ki ga je posadka skušala pet ur in pol pogasiti, nakar je morala zapustiti enoto. Agencija je potrdila, da so mornarji pred potopitvijo ugasnili motor in onesposobili jedrski reaktor, tako da ni nevarnosti radioaktivnega sevanja.

Področje, kjer je prišlo do nesreče, nadzirajo sovjetske, a tudi norveške ladje. Ločeni pregledi vzorcev vode in zraka izključujejo povečano radioaktivnost. Tudi ameriški predsedniški svetovalec za državno varnost Scowcroft je izjavil, da ni razlogov za domnevo, da bi prišlo do nevarnega sevanja.

Ko poslušamo ali prebiramo takšna izvajanja, smo brez besed, kot smo lahko brez besed in nemočni pred smrtjo, ki se ponavlja tisočkrat. Številke in besede nam ne pomagajo. Človeške bolečine ne moreš zbrisati in vsaka žrtev je bila za svojo družino nenadomestljiva. Tako je ostalo nekaj, zaradi česar so zaman vsi poskusi, da bi se takratno dogajanje razložilo in razumelo.

Konec vojne leta 1945 je v vseh pogledih za Nemce pomenil hud šok. Poraz je bil popoln, predaja je bila brezpogojna. Ves trud in vse žrtve so bile zaman. Strahotni resnici o pokolu Judov je bilo treba pridati misel, ki doslej morda še ni povsem prešla v notranjost, da sta bila načrt o vojni proti Vzrodu in uničenju Judov neločljivo povezana, tako da sta se lahko uresničila le hkrati.

Nemci so se morali spet boriti za lastno preživetje. Nihče ni vedel, kaj naj naredi spricho milijonov mrtvih in spricho bombardiranih mest. Vse vrednote, v katere so verovali, vse kreposti, vse avtoritete so bile kompromitirane. Ločitev od Hitlerja je prišla kot blisk: dvanajst let »tisočletnega Reicha« se je zdelo kot privid. Tako so prišli do izraza ne samo popolno razočaranje zaradi metod in ciljev nacionalsocializma, temveč tudi zaščita pred bolečino in krivdo ter zavrnitev neizprosne konflikta s preteklostjo.

Hitro istovetenje z zahodnimi zmagovalci je omogočilo občutek, da so ese-

Philipp Jenniger

Zločinska in ne pravna država

Prevod D. L.

»Jama je že bila tričetrt polna. V njej je po mojem bilo tisoč oseb. Obrnil sem pogled nazaj. Esesovec je sedel na tleh ob robu jame in z nogama bingljal nad odprtino. Na kolenih je imel brzostrelko, v ustih pa cigareto. Obsojenci so se popolnoma nagi spuščali v jamo po lestvi, nasonjeni na ilovnato steno jame, ter zasledali od esesovca odkazana mesta, stopajoč po glavah svojih sotrpinov. Postavljali so se pred svoje mrtve ali pravkar pobite tovariše. Nekateri so božali tiste, ki so še dihalih in jim potihoma govorili. Nato sem zaslišal rafal. Pogledal sem v jamo in videl, kako so trupla drhtela in kako so glave padale na spodnja trupla ... In že je prihajala naslednja skupina, se spuščala v jamo, se postavljala v vrsto pred pravkar pobite tovariše, čemur je sledilo streljanje.«

Poslušajmo zdaj izvajanja vrhovnega poveljnika SS pred esesovskimi prvaki v kraju Posen v oktobru leta 1943:

»Povsem odkrito hočem tu pred vami omeniti tudi kočljivo poglavje. Med nami si moramo povsem odkrito vse povedati, v javnosti pa o teh zadevah ne bomo nik-

dar govorili ... Govorim o izselitvi Judov in o uničenju judovskega ljudstva. Gre za zadevo, o kateri je lahko govoriti.« Judovsko ljudstvo bo uničeno — tako seveda izjavlja vsak strankin tovariš, saj je to napisano v našem programu. Jude likvidiramo, uničujemo; to delamo«. Toda, glej, od naših pridnih in dobrih 80 milijonov Nemcev ima vsakdo v zaščiti po enega poštenega Juda. Ostali Judje so seveda svinjne, njihov pa je velik poštenjak. Kdor je tako govoril, ni mogel gledati nekaterih prizorov in se ob njih ni mogel premagovati. Tudi vi gotovo veste, kaj pomeni imeti pred seboj 100 ali 500 ali 1000 postrojenih trupel«.

»Ker smo pri takšnem ravnanju vztrajali in ostali na svojih mestih, ne da bi trenili z očmi, smo se utrdili. Gre za slavno stran naše zgodovine, ki ni bila nikdar napisana in tudi ne sme biti napisana ... Globalno lahko trdimo, da smo to silno težavno nalogo izpolnjevali iz ljubezni do svojega ljudstva. V naši notranjosti, v naši duši in v našem značaju ne opažamo nobene kvarne posledice.«

Augusta Praetoria...

■ nadaljevanje s 3. strani

nekam previdno ozira navzven, da se pre-priča, ali je njegovo pitje še varno in zaželeno ... Res idilična slika sredi mestnega trga!

Sveti Graal-mitična zgodnje srednjeveška osebnost s sakralnim značajem, ki posebej Kristusov kelih. Danes na to spominja tipična valdostanska lesena kupa različne velikosti in rabe, »grolla«, ki je najbolj značilen spominek teh dolin. Poleg tega križi, svete podobe, okraski, kozorogi, gamsi, škatlice, angelčki, cele jaslice in drugo — vse seveda v lesu, ki je eno od naravnih bogastev Doline Aosta.

Odhod in slovo od rimsko-srednjeveškega-evropskega mesta (v njem tudi nekje sredi ulic Kalvinov križ opozarja na reformatorske sledove) spremlja tudi na sončni strani že oživiljeno travnato pobočje s skoraj pastoralnim obeležjem, ki se za železnico končuje ob sivi tekoči vodi. Pomladne vode ... Sicer pa siva barva kar naprej spremlja turista, saj se, recimo, sivo kamenje in sive skoraj divje skale končujejo kar ob hišnih vrtovih. Pa še sivi gradovi, ki so marsikje kar naravni podaljšek sive skalne vzpetine. Le mogočni in nižinski z zeleno ogrado omejeni grad Fé-nis ob nazobčanem obzidju in masivnih stolpov mirno straži sredi doline

V daljavi še strmina gradu Verres, skoraj kvadratne mase, ki čuva spodaj ležeče naselje in skoraj odmaknjeno pozdravlja številne potnike, ki jih lagoden vlak počasi pelje proti Piemontu ...

a. b.

Prek križa Bogu v slovo v vstajenje

■ nadaljevanje s 5. strani

Podoba je, da so tudi ponekod drugod na Slovenskem v istem času uprizarjali postne in velikonočne verske igre. V Tržiču so igrali prizore iz Jezusovega življenja in trpljenja, vendar se slovensko besedilo ni ohranilo. Podobne igre so uprizarjali v Železni Kapli na Koroškem, v Loki pri Zidanem mostu in mogoče tudi v Rušah pri Mariboru, a tu verjetno v latinskem jeziku.

Vsi ti dramatizirani prizori svetopisemskih zgodb in Kristusovega križevega pota pa se po obsegu, razvejaniosti in tradiciji uprizarjanja ne morejo meriti s postnimi, pasijonskimi in velikonočnimi verskimi igrami, ki so se začele širiti po nekaterih evropskih predelih že v zgodnjem srednjem veku. Trpljenje križanega Božjega Sina je že v 10. stoletju rodilo prve igre o Jezusovi smrti in vstajenju. Posebno priljubljena so bila uprizarjanja iz Jezusovega življenja na nemškem in francoskem jezikovnem prostoru. Igrali so jih na Bavarskem, ob Renu, v Frankfurtu, na Dunaju, na Tirolskem, v Svici, v Arasu in v Parizu v Franciji, v Spaniji in drugod. Sprva so strogo ločili postne, oziroma pasijonske igre, ter velikonočne prikaze o Kristusovem vstajenju. E-na prvih velikonočnih iger je izpričana iz dvanajstega stoletja iz španskega kraja Ripoll. Druge najstarejše velikonočne igre so uprizarjali na Nizozemskem, v Toursu v Franciji, a tudi drugod.

Igrali so jih skoraj po vsem nemškem prostoru, v Podonavju in ob Severnem morju, na Tirolskem in na Koroškem. Tudi Škofjeloški pasijon izvira iz nemške podlage, saj je znano, da je bila Škofja Loka kot posest bavarskih škofov vedno v tesni povezanosti s kulturo in dogajanjem na bavarskih tleh. Pozneje so postne in vstajenske motive velikokrat prepletli, oziroma

povezali v imenitne in obširne velikonočne verske igre, v katere je začela vdirati tudi posvetna tematika.

Latinskim, nemškim in francoskim pasijonskim in velikonočnim igram so že v prejšnjem stoletju številni raziskovalci posvetili veliko pozornosti. Poleg starih latinskih velikonočnih prizorov so zanimive zlasti različne nemške verske igre s pestro vsebino in obliko. Zgledi Jezusovega življenja, trpljenja in vstajenja z dramatično izrazitimi in versko ter čustveno pretresljivimi vrhi so vsem plastem nekdanje družbe na plastičen način približali sporočilo velike noči. Na desetine in desetine scen je tvorilo žalostno in vseeno optimistično vstajensko razpoloženo panoramo Jezusovega zemeljskega dejanja in nehanja. V eni od scen so se gledalci lahko srečali s tesnobno grozo poti na Golgato. Slišali so besede: »Moja duša je žalostna do smrti. Ostanite tukaj in čujte z menoj.« Videli so podobe križevega pota v vsej neizprosni izrazitosti. Igra je porušila zidove vsakodnevnega življenja in gledalce popeljala v jedro vstajenskega misterija.

Ob šesti uri se je stemnilo po vsej zemlji do devete ure in Jezus je tedaj zaklical strašne besede: »Moj Bog, zakaj si me zapustil?«

(Dalje)

—o—

Skupščina SR Bosne in Hercegovine v torek, 11. t. m., ni izvolila člana predsedstva Jugoslavije, čeprav so delegati glasovali dvakrat. Obe glasovnici pa sta bili neuspešni, ker je večina delegatov oddala bele glasovnice. Delegati očitno hočejo, naj se za tako pomembno izvolitev razpiše referendum. Slovenija torej uči!

sovci konec koncev zmanipulirali tudi Nemce — kot sicer otsale narode — in da smo bili na koncu osvobojeni. Tudi to je pripadalo temeljem, na katerih je z velikan-skim obnovitvenim delom nastal nemški gospodarski čudež, na katerega je ves svet nejeverno gledal.

Takšni procesi pranja vesti se danes lahko upravičeno grajajo in prav ravnamo, če vse kritike na ta račun resno proučimo. Toda moralna nadutost ne vodi daleč. V obupnih razmerah, v katerih se je leta 1945 znašel nemški narod, morda ni mogel drugače reagirati in morda danes preveč zahtevamo od samih sebe, ko gledamo na nekdanje čase.

Zaradi problemov, ki jih imamo danes, je nujno, da smo v celoti seznanjeni z Auschwitzem. Leta 1933 si nihče ni mogel predstavljati tega, kar je, začeniši z letom 1941, postalo stvarnost. Zaradi odpora zoper Jude, ki se je gojil več kot eno stoletje, so nastala ugodna tla za neizmerno propagando in za prepričanje, da je prisotnost Judov za mnoge Nemce predstavljala resen problem in da je res obstajal »judovski problem«. Nasilna izselitev vseh Judov — morda celo na Madagaskar, kot je v določenem trenutku mislil kak nacistični prvak — bi tedaj po vsej verjetnosti naletela na konsenz.

Res je sicer, da so se nacisti za vsako ceno potrudili, da bi množični pokoli ostali tajni, a je prav tako res, da so vsi poznali nürnberške zakone, da so vsi lahko na lastne oči gledali, kar se je v Nemčiji doga-

jalo pred 50 leti, saj so se deportacije izvajale ob belem dnevu.

Res je tudi, da so bili milijoni zločinov le seštevek dejanj mnogih posameznikov, da je delovanje operativnih skupin bilo predmet govoric ne samo med oboroženimi silami, temveč tudi med civilnim prebivalstvom v Nemčiji. Naš nepozabni kolega Adolf Arndt je dvajset let po vojni v tem parlamentu izjavil naslednje: »Glavne novice so bile znane«.

Zakaj se nihče ni uprl rodumu? Oblasti konec koncev niso mogle izvajati programa o evtanaziji, kot so ga bile načrtovale, ker je ta načrt naletel na odpor pri sorodnikih žrtev in v Cerkvah. Judje pa so dejansko ostali sami. Pred njihovo usodo smo bili slepi in hladnokrvni.

Mnoge Nemce je nacionalsocializem preslepil in zapeljal. Zaradi svoje brezbriznosti so mnogi Nemci dejansko omogočili zločine. Mnogi so tudi sami postali ubijalci. Vsak posameznik mora zato rešiti vprašanje lastne krivde in njenih moralnih ter drugih posledic.

Vsi pa se moramo upreti skušnjavi, da bi podvomili v zgodovinsko resnico, da bi zgrešili račune pri številu žrtev, da bi skratka zanikali dejstva. Kdor hoče zvaliti krivdo na druge, kdor misli, da stvari le niso bile tako strašne — ali da vsaj nekateri dogodki le niso bili tako strašni — že skuša braniti nekaj, kar se nikakor ne more braniti.

Takšni poskusi ne samo težijo k zatajevanju žrtev, temveč so tudi odveč. Kar-

koli se bo zgodilo v prihodnosti in čeprav se bo na marsikaj pozabilo, se bo človeštvo do konca sveta spominjalo na Auschwitz kot na del naše, nemške zgodovine.

Zaman se zato postavlja zahteva, naj se na preteklost končno zavalj kamen. Naša preteklost ne bo nikdar mirovala in je tudi ne bo nikdar konca, ne glede na dejstvo, da novi rodovi nimajo zanjo nobene krivde. V tej zvezi je Renate Harpprecht, ki je preživela Auschwitz, dejala: »Lastnega naroda ne moreš izbrisati. Čestokrat sem želela, da ne bi bila Judinja, nato pa sem postala Judinja mnogo bolj zavestno. Mladi Nemci se morajo sprijazniti z dejstvom, da so Nemci, saj se temu ne morejo izogniti.«

V resnici se tudi nočejo izogniti, saj hočejo od nas zvedeti mnogo več. Hočejo vedeti, kako se je zgodilo, kako se je moglo kaj takega zgoditi. Zanimanje za nacistične zločine se s tem ne manjša, ampak se celo veča. Tudi za psiho nekega ljudstva je oblikovanje zgodovinske preteklosti možno le, če se soočaš s kruto in bolečo zgodovinsko resničnostjo. Takšna osvoboditev iz stanja groze je manj boleča od njenega odstranjevanja. »Mnogi zahtevajo, da se je treba od preteklosti učiti za prihodnost. Priznati to, kar se je zgodilo, da razumeš sedanost, in da spoznaš to, kar bo, vse to je, kot se zdi, naloga spoznavanja zgodovine«. Te besede je napisal maja leta 1946 Leo Baeck, bivši deportiranec v koncentracijskem taborišču Theresienstadt.

(Dalje)